

VIETOJ IŽANGOS

Kaupiant ir ruošiant šiuos tekstus, kurie turėjo pratęsti prieš dešimtmetį parengtą tokią pat rinkinį, niekas nė negalvojo, kad 2018-ieji taps paskutiniais Eimunto Nekrošiaus gyvenimo ir kūrybos metais. Pasirodantis po dar penkerių, šis rinkinys yra ir atminties duoklė režisieriui.

Deja, laikas, užfiksuotas publikacijų datose, šiandien yra negrįžtamai pasikeitęs. O štai skaitant Lietuvoje 2012–2018 m. statytų spektaklių recenzijas ir ypač E. Nekrošiaus pasisakymus, atrodo, kad režisierius ir jo darbai vis dar yra čia, su mumis. Tokia buvo jo spektaklių prigimtis – ne tiek teatriška, kiek žmogiška, o tai darė juos nepavaldžius nei laikui, nei erdvei. Toks buvo ir pats režisierius, – gyvenantis čia ir dabar ir kartu – amžinybėje, itin jautriai jausdamas ir žmogaus kelionės šioje žemėje trapumą, ir trumpumą.

Taip jau nutiko, kad paskutiniųjų metų režisieriaus spektakliai tarsi dar labiau atsiplėšė nuo tikrovės. „Dieviškoji komedija“, „Rojus“, „Jobo knyga“, „Bado meistras“, „Kalės vaikai“ – tai ribos tarp būties ir nebūties, žmogiško ir dieviško, šiapusybės ir anapusybės apmąstymai, tikrinimas ir įsivaizdavimas. Įgavę ir labai medžiagiškus, ir skaidrius, peršviečiamus pavidalus, šie spektakliai ir anuomet persmelkdavo žiūrovus neįtikėtiniu paprastumu, o kartu – tokiu giliu žmogiškos sielos supratimu, kad iki šiol tokio mūsų scenose pasigendame. Gali būti, kad paskutiniai Lietuvoje kurti režisieriaus spektakliai, taip pat jo noras (o tai pasitaikydavo nedažnai) susitikti su žiūrovais, pasidalyti savo mintimis, daugiau laiko skirti studentams buvo jo duoklė mums. Todėl net ir bėgant laikui vis grįžtame prie Nekrošiaus teatro, su kuriuo [beveik] nebėra galimybių susitikti gyvai.

2023 m. lapkričio 23–24 d. Valstybinis jaunimo teatras pakvietė į Lietuvą nematytą E. Nekrošiaus pastatymą – Witoldo Gobrowicziaus „Tuoktuves“. Tai paskutinis režisieriaus spektaklis, kurio premjera įvyko 2018 m. birželio 15 d. Varšuvos Nacionaliniame teatre. Su režisieriumi dirbo jo nuolatiniai bendražygiai – Marius Nekrošius (scenografija), Nadežda Gultiajeva (kostiumai), Audrius Jankauskas (šviesos), taip pat kompozitorius Algirdas Martinaitis. Net jei šis spektaklis be režisieriaus priežiūros šiek tiek transformavosi, tai buvo dar viena, į *Nekrošiaus teatro* laiką sugrąžinusi šventė. Ir dar kartą nustebinusi režisūrinio paprastumo nepaprastumu.

„Tuoktūvių“ lietuviškoje programėlėje be lenkų teatro kritiko ir E. Nekrošiaus kūrybos tyrinėtojo Łukaszo Drewniako straipsnio „Laidotuvės sapne“ ran-

dame Audronio Liugos „Paskutinį viršelį“. Tai keletas jo užrašytų režisieriaus idėjų bei siūlymų dirbant su II kurso studentais (2014–2018 m. E. Nekrošius vadovavo Lietuvos muzikos ir teatro akademijos režisierių kursui) prie seniausio žinomo literatūros kūrinio – „Gilgamešo“ epo (šumerų poemos „Apie viską regėjusį“) – etiudų. Tokį režisieriaus minčių, asociacijų, komentarų tinklą, neabejoju, gaudavo ir toliau patys turėdavo „nerti“ ne tik studentai, o visi su režisieriumi dirbę aktoriai, vėliau – žiūrovai. Tebus jis įžanga į tolesnius ir šio rinkinio puslapius...

Pabandysim tokią kelionės temą. Gal kas žinot, kur gaut medinius neštuvus? Tokius, kokie anksčiau buvo naudojami statybose. Jais buvo pernešamas smėlis, žvyras... Vis tik šita Gilgamešo istorija buvo lyg pernešama iš rankų į rankas, iš lūpų į lūpas... Ir tie statybiniai neštuvai juk yra kaip scena. Scenos planšetas. O tos epo lentelės... koks kiekvienos jų svoris? Koks dydis? Nujaučiu, kad galima tai parodyti per nešimą. Paėmė du žmonės neštuvus, ir taip atsargiai neša... [...] Juk kažkas iš amžių atnešė tą istoriją... Ne vėjas, bet žmogus. Ir šitas epas atėjo iki mūsų tik tokiu būdu. Kaip apie tai papasakoti kuo paprasčiau? Tas paprastumas turėtų net sukelti juoką. [...]

Kur yra neštuvai? Atneškit neštuvus ir keletą akmenų. Suvyniokit graviūrų knygą į kokią gražią medžiagą ir uždėkit ant neštuvų. Iš pradžių scena tuščia. Du aktoriai paima neštuvus. Gilgamešas ir Enkidu. Neškit ratu. Nešimas toks, kaip kad neštų daugybę metų, gal net amžių. Tokia būtų pradžios tema. Eina, eina, kartais sinchroniškai, kartais išsimuša iš ritmo. Reikia sukurti šitą nešimą. Kokia čia muzika? Iškart tai reikia turėti omeny. Kartais benešdami pasiils. Nebūtinai ant žemės. Galima kitaip tą poilsį parodyti. Gal jie atsigėrė. Klausimas – iš ko? Juk ne iš buteliuko. Gal iš kažkokio įdubusio akmens. Kad nebūtų realizmo. Ir nešimas neatrodytų kaip statybos... Reikia rasti daug šito nešimo atspalvių, kad parodytum, kuo jis išskirtinis. Tai galima parodyti per aktorius santykį su erdve. Turit aktorius įsodinti į jiems patogias ir įdomias aplinkybes. Jei aplinkybės plokščios, tai ir scena bus tokia. Koks šitų dviejų nešančių žmonių santykis su erdve? Per jį turi atsirasti ir laiko pojūtis. Ėjo, ėjo, ir staiga prasidėjo lietus. Padėjo neštuvus. Vienas užgulė knygą, paskui kitas... Suprasčiau, kad žmonės saugo brangų daiktą. Svarbiausia – tas kroviny ant neštuvų. Scenoje dar nėra akmenų. Kažkas atneša akmenį ir užtvėria juo kelią. Nešantieji traukiasi atgal. Ten uždėjo kitą akmenį. Nešantieji jį perlipa, eina toliau. Akmenų kliūtys vis statomos, o tie eina toliau. Iš tų akmenų padarykit žiedą, ir atsiras kalnų peizažas. Keičiasi muzikinė tema. Pagaliau atnešė. Susėda nugarom vienas į kitą. Gilgamešas ir Enkidu. Pasakotojas išeina į priekį. Susižukuoja plaukus. Pieštuku aplink akis nusipiešia akinius.

Labai preciziškai. Nusivalo rankas. Nauja muzikinė tema. Prieina prie knygos. Reikia rasti priėjimą. Juk paskui mirusį Enkidu išnešite ant tų pačių neštuvų, kaip tą knygą, tik kitoje transformacijoje... Paima knygą, išvynioja, neštuvai lieka tušti. Ateina su knyga į centrą. Iš pradžių kažkoks istorijos ir laiko apmąstymas. Kažkas atnešė akmenį atsistoti. Gilgamešas su Enkidu išsitraukia savo mažutes knygeles. Jie tarsi seka tai, kas skaitoma pirmam plane. Pirmas knygos viršelis. Kas tai? Gal pabelsti į jį. Tie irgi pabeldė į savo knygeles, lyg atsakė. Ji [Pasakotoja] iškelia pirmą viršelį ir pradeda pasakojimą. Viršelis būtų kaip durys, atidaromos į tas graviūras... Skaityk. [...]

Padaryk pauzę, išsitrauk pypkę, susirask namie kokias dvi. Ir kol Gilgamešas su Enkidu perneša kitą graviūrą, ji prisikemša abi pypkes tabokos... Užbėga įvykiams už akių... Vėl žiūri į graviūrą, pamato kokią skruzdėlę, perkelia ją ant Enkidu, jis uždeda Gilgamešui, tas nukratė... tada kažkas pagavo ant žemės skruzdėlę, atnešė, į knygą įdėjo... Kaip vaikas. Humoro turi būt, bet ir liūdna, kai kažkokie gyviai iš graviūrų pabėga, yra pagaunami ir gražinami atgal... tai lyg sapnas, bet ne sapnas. Šitai reikėtų parodyti labai nežymiai. O durys – paskutinis knygos viršelis. Viską užveria. Prieš jį dar yra baltas lapas. Tai – Enkidu mirtis. Lapas turi būti baltas baltas, kaip kapas... Neštuvus nuvalo, padeda ant jų baltą lapą. Visi ankstesnieji lieka užspausti po akmeniu. Po tuo baltu lapu reikėtų padėti kažkokį juodą aksomą. Vėl abu pakelia neštuvus ir neša visą kelią atgal per kalnus. Pasakotoja nusivalo nupieštus akinius, prieina prie akmeniu užspaustų graviūrų, kažkaip nereikšmingai pasižiūri ir išeina... 2016 m. gegužės 15 d.

Sudarytoja